

УДК:[327.7+341.23]:355.216

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.56>

РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТА ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І СВІТОВИХ ДЕРЖАВ

Савка О.І.,

*кандидат юридичних наук,**доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності,**Навчально-науковий інститут права ім. Володимира Великого**ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»;**докторант Інституту держави і права ім. В.М. Корецького**Національної академії наук України*

ORCID: 0000-0002-1723-3412

Савка О.І. Регулювання приватної військової та охоронної діяльності: порівняльний аналіз політики міжнародних організацій і світових держав.

В статті розглянуто регулювання приватної військової та охоронної діяльності. Проведено порівняльний аналіз політики міжнародних організацій і світових держав. Приватна військова та охоронна діяльність є дуже багатограним, гнучким і неоднорідним явищем системи міжнародних відносин.

Провівши дослідження можна зазначити, що коли мова йде про інтереси «сильних» держав (наприклад, США, Велика Британія), то приватна військова та охоронна діяльність постає, як інструмент політики в руках держави більшою мірою, ніж як самостійний та неконтрольований механізм. Приватна військова та охоронна діяльність здебільшого не становлять загрози національному суверенітету держави тому, що значною мірою ця діяльність залежить від інтересів держави і потреби у реалізації державних інтересів з їх допомогою. Коли йдеться про держави з нестійкою державністю, слабкими інститутами влади та соціального контролю (Афганістан, Ірак, деякі країни Африки та Латинської Америки та інші), приватна військова та охоронна діяльність стає актором, здатним конкурувати з силовими інститутами таких держав у сфері забезпечення безпеки. Практика регулювання приватної військової та охоронної діяльності складається на національному, регіональному, а сьогодні вже і на глобальному рівнях, що свідчить, по-перше, про назрілу потребу врегулювати статус приватної військової та охоронної діяльності з погляду міжнародного права, а по-друге – про усвідомлення значущості зміни сприйняття приватної сфери військово-силового бізнесу як звичайного ринку комерційних послуг. Проаналізовані міжнародні ініціативи, покликані кожна по-своєму врегулювати питання статусу приватної військової та охоронної діяльності, відрізняються гнучкістю трактувань цього феномену, і вони розглядають взаємодію ПВК не тільки з державами та міжнародними організаціями, але включають в орбіту регулювання також і інших взаємодіючих з приватною військовою та охоронною діяльністю акторів міжнародних відносин («Швейцарська ініціатива»). Однак жодна з ініціатив на сьогоднішній день не є ні ідеальною, ні завершеною. Робота над точністю формулювань і вірністю розуміння феномену приватна військова та охоронна діяльність продовжується і з часом знайде своє відображення в документах.

Ключові слова: приватна військова та охоронна діяльність, міжнародне право, міжнародне гуманітарне право, міжнародні організації, світові держави, національна безпека, військові конфлікти, міжнародний кримінальний суд.

Savka O.I. Regulation of private military and security activities: a comparative analysis of the policies of international organizations and world powers.

The article considers the regulation of private military and security activities. A comparative analysis of the policies of international organizations and world states is conducted. Private military and security activities are a very multifaceted, flexible and heterogeneous phenomenon of the system of international relations.

Having conducted the research, it can be noted that when it comes to the interests of «strong» states (for example, the USA, Great Britain), private military and security activities appear as an instrument of policy in the hands of the state to a greater extent than as an independent and uncontrolled mechanism. Private military and security activities for the most part do not pose a threat to the national sovereignty of the state because to a large extent these activities depend on the interests of the state and the

need to implement state interests with their help. When it comes to states with unstable statehood, weak institutions of power and social control (Afghanistan, Iraq, some countries of Africa and Latin America and others), private military and security activities become an actor capable of competing with the power institutions of such states in the field of security. The practice of regulating private military and security activities is developing at the national, regional, and now global levels, which indicates, firstly, the urgent need to regulate the status of private military and security activities from the point of view of international law, and secondly, the awareness of the significance of changing the perception of the private sphere of military-power business as an ordinary market for commercial services. The analyzed international initiatives, each designed in its own way to regulate the issue of the status of private military and security activities, are distinguished by the flexibility of their interpretations of this phenomenon, and they consider the interaction of PMCs not only with states and international organizations, but also include other actors of international relations interacting with private military and security activities in the regulatory orbit (the «Swiss Initiative»). However, none of the initiatives to date is either ideal or complete. Work on the accuracy of formulations and the accuracy of understanding of the phenomenon of private military and security activities continues and will eventually be reflected in documents.

Key words: private military and security activities, international law, international humanitarian law, international organizations, world powers, national security, military conflicts, international criminal court.

Постановка проблеми. Після розпаду біполярної системи та закінчення «холодної війни» в епіцентрі міжнародних процесів виявилися, з одного боку, нові загрози та виклики, а з іншого – нові актори. У взаємозв'язку зі зміною характеру сучасних воєн та конфліктів на міжнародній арені з'явилося відносно нове соціально-політичне явище – приватні військові компанії (ПВК / *PMCs* – *private military companies*) [1].

Приватні військові компанії стають невід'ємною частиною багатьох військових операцій, низки миротворчих місій та постконфліктного відновлення в різних регіонах світу, а також беруть активну участь як у мирній, так і у військовій діяльності в конфліктних регіонах і залучаються в цивільних цілях у посткризових ситуаціях.

Приватні військові компанії мають певний ступінь незалежності від держави і, при цьому, є бізнес-орієнтованими акторами. Участь таких військово-комерційних структур у системі міжнародних відносин порушує питання про трансформацію підходів до розуміння безпеки, а також вимагає проведення теоретичного та політичного аналізу наслідків приватизації частини сфери безпеки.

Неконтрольоване використання приватних військових компаній є загрозою міжнародній безпеці тому, що невідомий міжнародно-правовий статус цих акторів, що призводить до труднощів у спробах класифікувати та кваліфікувати даний вид діяльності, а також дати йому політичну та правову оцінку у конкретних ситуаціях.

Приватні військові компанії часто стають об'єктом звинувачень у порушенні прав людини. Якщо традиційно функції легітимного насильства були сконцентровані до рук держави, то поява приватних військових компаній призводить до делегування їм частини невід'ємних державних функцій, пов'язаних з організованим насильством. Ця обставина ставить питання про трансформацію феномена організованого насильства у соціальному середовищі загалом.

Усі вищезазнані чинники, а також практичне використання приватних військових компаній у конфліктах останніх років в Іраку, Афганістані, Сирії, Україні та інших країнах роблять аналіз теоретичних, політичних та практичних аспектів діяльності ПВК дуже актуальним у сучасному міжнародному контексті.

Актуальність теми дослідження полягає в теоретичному осмисленні та поясненні феномену політичної взаємодії держав та недержавних явищ (ПВК) у військово-силовій сфері, а також у визначенні ролі міжнародних організацій та світових держав у регулюванні приватної військової та охоронної діяльності.

Стан опрацювання проблематики. У зв'язку з тим, що науковий інтерес до проблематики приватної військової та охоронної діяльності зокрема в Україні лише починає складатися, авторів вітчизняних наукових досліджень у цій галузі відносно небагато.

Значна кількість досліджень у галузі приватної військової та охоронної діяльності належить зарубіжним авторам. У тому числі особливо виділяються Р. Абрахамсен [2-3], Д. Авант [4-5], Д. Айзенберг [6-9], Еге. Бірпарк [10], Д. Брукс [11-13], П. Веркюль [14], З. Гумедзе [15-16], П. Зінгер [17-18], До. Кінзі [19], Д. Кокейн [20-22], Еге. Крахманн [23], До. Крейц [24], Е. Кусумано [25], Р. Мендел [26], З. Персі [27], Дж. Спір [28], До. Холмквіст [29], а також С. Краснер [30], С. Саасен [31] та інші.

Окрім вивчення робіт зарубіжних науковців, ми спробували систематизувати світовий дослідницький досвід, накопичений різними науковими центрами, інститутами та лабораторіями у галузі приватної військово-охоронної безпеки.

У світі є наукові центри та інститути, діяльність яких охоплює вивчення проблематики ПВК. До таких організацій відносяться великі та відомі інститути: Стокгольмський інститут дослідження проблем миру (SIPRI) [32], Женевський центр демократичного контролю над збройними силами (DCAF) [33], Міжнародний комітет Червоного Хреста (ICRC) [34], Белградський інститут міжнародної безпеки (ISI) [35], Інститут стратегічних досліджень ПАР (ISS) [36], Дослідницька служба Конгресу США (CRS) [37], Міжнародний інститут досліджень світу (IPI) [38], Празький інститут вивчення проблем безпеки (SSI) [39], Центр стратегічних досліджень та аналізу ОАЕ [40], Глобальний центр безпеки на основі співробітництва [41], так і невеликі центри та робочі групи, такі як: Експертна група з вивчення приватних військових та охоронних компаній Королівського коледжу Лондона (PMSRG King's College, London) [42], Інститут міжнародного права та правосуддя Нью-Йоркського університета [43] та інших.

Виклад основного матеріалу. Приватні військові компанії, незважаючи на недержавний статус, є незвичайним феноменом у сфері безпеки, який має подвійну природу. В одних випадках приватні військові компанії є самостійними акторами, в інших – інструментом державної політики. Саме поєднання «актор» та «інструмент» робить цей феномен унікальним. Тому потрібні спеціальні механізми контролю, які забезпечують соціально-політичну відповідальність ПВК з урахуванням подвійної природи цього феномена. Мінімізувати негативні наслідки, як самостійного функціонування, так і використання ПВК державами та міжнародними організаціями, можливо лише поєднанням політичних та процедурних форматів регулювання:

- політичне регулювання з боку ООН;
- саморегулювання компаній за допомогою Асоціації міжнародного кодексу поведінки ПВК;
- проведення узгодженої політики регіональних організацій щодо приватних військових компаній за участю професійних об'єднань ПВОК (Приватних військових та охоронних компаній);
- регулювання на рівні окремих держав.

Приватна військова та охоронна діяльність у сучасних умовах необхідна та багато в чому корисна тому, що вона здійснює важливі різнопланові, часом унікальні функції у багатьох регіонах світу. Приватна військова та охоронна діяльність займається навчанням військового персоналу, допомагають поліцейським силам підтримувати правопорядок, а також налагоджують інфраструктуру діяльності міжнародних організацій у конфліктних регіонах та забезпечують безпеку міжнародного персоналу та цивільного населення.

За умови створення адекватної системи міжнародної регламентації діяльності ПВК та відмежування її від найманства для таких компаній відкриваються широкі можливості легітимної діяльності. При цьому світова спільнота має запобігти можливому негативному впливу ПВК на реалізацію права народу на самовизначення, забезпечити дотримання та не порушення цими компаніями основних прав людини в конфліктних регіонах.

Феномен приватної військової та охоронної діяльності принципово відрізняється від індивідуального найманства попередніх десятиліть та століть. ПВК належать до корпоративних, а не до індивідуальних структур. На відміну від індивідуальних найманців минулого ПВОК створили механізм офіційного контракування з боку держав, міжнародних організацій, приватного бізнесу, неурядових структур, що у ряді випадків надає їм політичного актора. Все це робить необхідним створення принципово нового механізму регулювання ПВК, який відрізняється від прийнятої 1989 року «Конвенції ООН про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців» [44].

Феномен приватної військової та охоронної діяльності з політологічної точки зору є і новий тип недержавного актора у сфері міжнародних відносин, і новий інструмент в арсеналі держав. В одних випадках приватна військова та охоронна діяльність стає недержавною формою проведення державної політики, в інших створює альтернативу діям держав та міжнародних організацій у міжнародному середовищі. Відносна самостійність приватних військових компаній висока, що підкріплюється активними процесами внутрішньої самоорганізації та саморегуляції даного сектора.

Багато держав потребують допомоги ПВК, їхньої логістичної, інфраструктурної, технічної підтримки. Навіть такі організації, як ООН, не зможуть здійснювати свої операції у конфліктних регіонах без залучення ПВК. У політичному плані ряду урядів вигідно перекласти на ПВК деякі функції в регіональних конфліктах, які є надто ризикованими для виконання державними службовцями або національними збройними силами. Зазначені аспекти змушують міжнародне співтовариство формулювати не стратегію заборони, а стратегію політичного та функціонального регулювання приватної військової та охоронної діяльності.

Приватна військова та охоронна діяльність представляє, як політичний так і економічний інтерес ряду держав. Система приватної військової та охоронної діяльності дозволяє не утримувати на балансі державного бюджету численні технічні та логістичні підрозділи, які можуть бути замінені структурами приватного сектору. Однак важливим є питання про перелік і характер функцій та послуг, які можуть (або не можуть) бути передані державою до рук приватного силового сектору (аутсорсинг). Вирішення цього питання пов'язане з дотриманням принципу збереження монополії держави на легітимне використання силових та військових засобів у політиці. Конкретні рішення щодо силових функцій, які принципово не можуть бути відкинуті від держави та передані приватному сектору, мають бути політично та законодавчо закріплені у кожній державі.

У політичній практиці останнього десятиліття склалися альтернативні та багато в чому конкуруючі схеми регулювання приватної військової та охоронної діяльності. Одна схема запропонована самими компаніями, інша – Організацією Об'єднаних Націй. Схема саморегулювання, запропонована широкою групою компаній за підтримки урядових експертів США та Швейцарії (так звана «Швейцарська ініціатива»), має як переваги, так і недоліки. До переваг можна віднести розробку та прийняття Міжнародного Кодексу поведінки ПВК (International Code of Conduct for private Security Service Providers) [45], запровадження практики моніторингу діяльності ПВК силами найдосвідченіших представників провідних приватних військових компаній. За такого підходу підвищується корпоративна солідарність компаній, розробляються корпоративні професійні стандарти діяльності, здійснюється цілеспрямоване покращення іміджу компаній.

До недоліків даної моделі слід віднести відсутність зобов'язуючого характеру, подібної системи регулювання. За такого підходу не формується механізм відповідальності держави за зареєстровані чи законтрактовані ними підприємства. Нечітко вирішуються питання правової відповідальності, юрисдикції, санкцій щодо приватної військової та охоронної діяльності, які допустили порушення міжнародного права або прав людини.

Позитивними сторонами альтернативного механізму регулювання з боку ООН (і проекту відповідної нової Конвенції) є впровадження таких методологічних засад, як принцип відповідальності держави за створені, ліцензовані, законтрактовані ними приватні силові структури; принцип регулярної звітності держави або міжнародного співтовариства (через механізм реєстру ООН) про характер та масштаби силових функцій, переданих даних державою до силового сектору; принцип виділення всієї сфери приватної військової та охоронної діяльності у розряд особливо небезпечних сфер бізнес-діяльності, що вимагають державного та міждержавного контролю. Підхід ООН, підтриманий значною групою держав, на території яких оперують ПВК, включає цілу систему заходів і процедур публічного обліку компаній, моніторингу їх діяльності, механізму розслідувань інцидентів, взаємних запитів держав про приватну військову та охоронну діяльність на їх території, санкцій щодо порушників.

Недоліками цього підходу є надмірне зосередження на державних контрактах ПВК без достатнього обліку ролі бізнес-сектора. Обмежувальні методи регулювання не будуть підтримані основними державами, в яких зареєстровано більшість ПВК, що призведе до втрати Конвенцією міжнародної універсальності та загальної обов'язковості.

Необхідним буде синтез політичних та правових принципів двох альтернативних підходів до регулювання. Необхідна інтенсивна міжнародна дискусія з широким залученням політичних, політико-академічних кіл та самого бізнесу, щодо створення збалансованої системи регулювання на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях. Така система повинна включати компоненти професійного моніторингу та розробки професійних критеріїв та стандартів, які взяті з моделі саморегулювання. На додаток до елементів саморегулювання галузі мають бути створені механізми державного обліку, ліцензування, моніторингу приватної військової та охоронної діяльності, доповнені міждержавними механізмами на рівні ООН.

Висновки. Як свідчить дослідження, приватна військова та охоронна діяльність є дуже багатогранним, гнучким і неоднорідним явищем системи міжнародних відносин. В якості нового актора приватні військові компанії здатні співпрацювати як з державою, так і з бізнесом, а також з фізичними особами. При цьому, опинившись інструментом у руках держави, ПВК реалізують політичні інтереси цієї держави. Середовище, в якому діють ПВК, охоплює весь світ, а спектр послуг не обмежується жорстко закріпленим колом функцій. Однак ПВК не є повністю самостійними акторами, так само, як і не є абсолютно залежними від держави та міжнародних організацій.

Провівши дослідження можна зазначити, що коли мова іде про інтереси «сильних» держав (наприклад, США, Велика Британія), то приватна військова та охоронна діяльність постає, як інструмент політики в руках держави більшою мірою, ніж як самостійний та неконтрольований механізм. У цьому сенсі, на нашу думку, приватна військова та охоронна діяльність здебільшого не становить загрози національному суверенітету держави тому, що значною мірою ця діяльність залежить від

інтересів держави і потреби у реалізації державних інтересів з їх допомогою. Однак, коли йдеться про держави з нестійкою державністю, слабкими інститутами влади та соціального контролю (Афганістан, Ірак, деякі країни Африки та Латинської Америки та інші), приватна військова та охоронна діяльність стає актором, здатним конкурувати з силовими інститутами таких держав у сфері забезпечення безпеки. Тут, на нашу думку, виникає колізія, яку можна охарактеризувати як «делеговану суб'єктність». Іншими словами, «там, де монополія підірвана (внаслідок неефективності місцевого уряду, цивільних виступів тощо), ПВК замінюють собою державні інститути, підриваючи тим самим суб'єктність і так слабких держав. З іншого боку, за відсутності функціонуючої системи безпеки самі ці держави не можуть обійтися без допомоги ПВК, делегуючи свою суб'єктність у силовій сфері.

При цьому, незважаючи на відсутність правового визначення та оцінки феномену ПВК, часткова його легітимізація відбувається за рахунок того, що дії держави, що визначають тенденції міжнародних відносин, «можуть власними силами ставати правилом як нормою, закріпленою ланцюгом прецедентів», а також за рахунок залучення ПВК до співпраці з міжнародними організаціями для участі у миротворчих операціях чи для постконфліктного відновлення [17] не кажучи вже про законний діловий статус ПВК як бізнес суб'єктів.

Практика регулювання приватної військової та охоронної діяльності складається на національному, регіональному, а сьогодні вже і на глобальному рівнях, що свідчить, по-перше, про назрілу потребу врегулювати статус приватної військової та охоронної діяльності з погляду міжнародного права, а по-друге – про усвідомлення значущості зміни сприйняття приватної сфери військово-силового бізнесу як звичайного ринку комерційних послуг.

Проаналізовані міжнародні ініціативи, покликані кожна по-своєму врегулювати питання статусу приватної військової та охоронної діяльності, відрізняються гнучкістю трактувань цього феномену, і вони розглядають взаємодію ПВК не тільки з державами та міжнародними організаціями, але включають в орбіту регулювання також і інших взаємодіючих з приватною військовою та охоронною діяльністю акторів міжнародних відносин («Швейцарська ініціатива»). Однак жодна з ініціатив на сьогоднішній день не є ні ідеальною, ні завершеною. Робота над точністю формулювань і вірністю розуміння феномену приватна військова та охоронна діяльність продовжується і з часом знайде своє відображення в документах.

У віддаленій перспективі, при поєднанні двох міжнародних ініціатив, мабуть, вдасться домогтися, з одного боку, оперативної адаптації до тенденцій міжнародних відносин, що стрімко змінюються, а з іншого – надати міжнародно-правовий статус приватній військовій та охоронній діяльності, не похитнувши основи державного суверенітету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Савка О.І. Проблеми участі приватних військових компаній у сучасних міжнародних політичних процесах. *Науковий вісник УжНУ*. Серія Право. Випуск 88. Частина 4. 2025. С. 135–140.
2. Abrahamsen R., Williams Michael C. *Security Beyond the State: Private Security in International Politics*, 272 с.
3. Abrahamsen R., Williams Michael C. *Beyond the Privatized Military* // *Human Security Bulletin*. Vancouver, 2008, vol. 6. Issue 3, p. 24–26. URL: http://www.redr.org.uk/objects_store/security_privatization-challenges_and_opportunities_2008_.pdf.
4. Avant D. *The Market for Force: The Consequences of Privatizing Security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, 324 p.
5. Avant D. *NGOs, Corporations and Security Transformation* // *Human Security Bulletin*. Vancouver, 2008, vol. 6. Issue 3, p. 24–26. URL: http://www.redr.org.uk/objects_store/security_privatization_challenges_and_opportunities_2008_.pdf.
6. Isenberg D. *Soldiers of Fortune Ltd.: A Profile of Today's Private Sector Corporate Mercenary Firms* // *Center for Defense Information Monograph*. November 1997. URL: <http://www.aloha.net/~stroble/mercs.html>.
7. Isenberg D. *Private Military Contractors and U.S. Grand Strategy* // *International Peace Research Institute, Oslo (PRIO)*. Report, 2009, № 1, 53 p. URL: https://wikispooks.com/w/images/7/76/Isenberg_Private_Military_Contractors.pdf.
8. Isenberg, D. *Shadow Force: Private Security Contractors in Iraq*. Westport, CT: Praeger Security International, 2009, 244 p.
9. Isenberg D. *War and Private Contractors: Can't Live with Them, Can't Live Without Them* // *Huffpost Business*, 09.02.2011. URL.: http://www.huffingtonpost.com/david-isenberg/war-and-private-contracto_b_944365.html.
10. Bearpark A., Schulz S. *The Private Security Challenge in Africa: Problems and Options for regulation* // *Monograph Series*. 2007, № 139.

11. Brooks D. Interview// Frontline, June 21, 2005. URL: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/warriors/interviews/brooks.html>.
12. Brooks D. Interview // International Relations. Asia. January 13, 2004. URL: <http://www.international-relations.asia/doug-brooks-president-emeritus-international-stability-operations-association-isoa>.
13. Brooks D. Interview. // Iraq for Sale. The War Profiteers. A Robert Greenwald`s Film. URL: http://iraqforsale.org/doug_brooks.php.
14. Verkuil Paul R. Outsourcing Sovereignty: Why Privatization of Government Functions Threatens Democracy and What We Can Do about It. Cambridge, 2007, 248 p.
15. Gumedze S. Private Security in Africa: Manifestation, Challenges and Regulation. Pretoria, Institute for Security Studies, Monograph Series No 39, 2007.
16. Gumedze S. From Market for Force to Market for Peace. Private Military and Security Companies in Peacekeeping Operations. Pretoria, Institute for Security Studies, Monograph Series No 183, 2011. URL: <https://www.issafrica.org/uploads/Mono183.pdf>.
17. Singer P.W. Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry. N.Y., Cornell University Press, 2007, 360 p.
18. Singer P.W. Can't Win With 'Em, Can't Go To War Without 'Em: Private Military Contractors and Counterinsurgency // Foreign Policy in Brookings, Policy Paper, 2007, № 4. URL: <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2007/9/27militarycontractors/0927militarycontractors.pdf>.
19. Kinsey C. Private Security Companies: Agents of Democracy or Simply Mercenaries? // Jäger T. and Kümmel G. (eds), Private Military and Security Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects. Vs Verlag, February 2007. P. 87–104.
20. Cockayne J. Private Military and Security Companies Agree to Increased International Oversight // International Peace Institute Global Observatory, 4 March 2013. URL: <http://theglobalobservatory.org/2013/03/private-military-and-security-companies-agree-to-increased-international-oversight>.
21. Cockayne J., Mears E.S. Beyond Market Forces: Regulating the Global Security Industry // International Peace Institute, July 27, 2009. URL: <http://www.ipinst.org/2009/07/beyond-market-forces-regulating-the-global-security-industry>.
22. Cockayne J. After Blackwatergate – How Humanitarians Can Help Professionalize the Global Security Industry // *Human Security Bulletin*. Vol. 6, Issue 3. March 2008, p. 12–14. URL: http://www.redr.org.uk/objects_store/security_privatization_-_challenges_and_opportunities_2008_.pdf.
23. Krahmann, E. States, Citizens and the Privatization of Security. Cambridge, 2010, 305 p.
24. Creutz K. Transnational Privatised Security and the International Protection of Human Rights. Helsinki, Erik Castrén Institute of International Law and Human Rights, 2006, 189 p.
25. Cusumano Eug. Bureaucratic Interests and the Outsourcing of Security: The Privatization of Diplomatic Protection in the US and the UK // materials of the ISA Annual Convention, 2012.
26. Mandel, R. Armies Without States: the Privatization of Security. London, Lynne Rienner Publishers, 2002, 169 p.
27. Percy, S. Regulating the Private Security Industry. London, Routledge, 2006, 76 p.
28. Spear J. Market Forces The Political Economy of Private Military Companies. Fafo Report, January 2006.
29. Holmqvist C. Private Security Companies the Case for Regulation. // Stockholm International Peace Research Institute, January 2009, *SIPRI Policy Paper* No. 9. URL: http://www.iskran.ru/cd_data/disk2/rr/055.pdf.
30. Krasner S. Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables // International Organization, Vol. 36, No. 2, International Regimes (Spring, 1982), pp. 185–205. URL: <http://n.ereserve.fiu.edu/010030821-1.pdf>.
31. Sassen S. Territory, Authority, Rights. Princeton University Press, 2006, 502 p.
32. Stockholm International Peace Research Institute. URL: <http://www.sipri.org>.
33. Geneva Center for Democratic Control of Armed Forces. URL: <http://www.dcaf.ch>.
34. International Red Cross Committee. URL: <https://www.icrc.org/en>.
35. International Security Institute of Belgrade. URL: <http://www.isi-see.org/en>.
36. Security Studies Institute of Africa. URL: <https://www.issafrica.org>.
37. Congressional Research Service. URL: <http://www.loc.gov/crsinfo>.
38. International Peace Institute. URL: <http://theglobalobservatory.org>.
39. Prague Security Studies Institute. URL: <http://www.pssi.cz>.

40. The Emirates Center for Strategic Studies and Research. URL: <http://www.ecssr.com>.
41. Global Center on Cooperative Security. URL: <http://www.globalcenter.org>.
42. Private Military Security Research Group, King's College, London. URL: <http://www.kcl.ac.uk/sspp/departments/dsd/research/researchgroups/pmsrg/aims.aspx>.
43. Institute for International Law and Justice. URL: <http://www.iilj.org/research/PrivateMilitaryandSecurityCompanies.asp>.
44. Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_103#Text.
45. International Code of Conduct for private Security Service Providers. URL: <https://icoca.ch/the-code>.